

Teatrul din Republica Populară Bulgară

*masa rotundă a
revistei*

TEATRUL

văzut de :

- Constantin BĂLTĂREȚU
 - Margareta BĂRBUȚĂ
 - Nae COSMESCU
 - Mihai RADOSLAVESCU
 - Natalia STANCU
- din partea redacției :
- Paul TUTUNGIU

Am invitat acest grup de colaboratori apropiați, profesioniști stimați ai vieții noastre teatrale, spre a aborda, pentru atlasul teatral al revistei noastre *, teatrul bulgar de azi : cum ne apare el, cum l-am văzut, fiecare dintre noi, fragmentar, în scurte călătorii de documentare, cu alte ocazii, ce înseamnă el la ora actuală, în contextul teatrului mondial.

Aș zice să începem de la acel semnal special pe care l-a dat în ultima vreme dramaturgia bulgară în lume ; să începem de aici, pentru că am impresia că dramaturgia a fost aceea care a atras atenția asupra unui foarte valoros fond de valori etice și etnice, asupra unor tradiții pe care spectacolul de teatru a reușit astăzi să și le asume și să le aducă la lumină, într-o ținută modernă, răspunzând cerințelor estetice contemporane.

* „Teatrul american“ (nr. 7—8/1982) ; „Teatrul sovietic“ (nr. 11/1982) ; „Teatrul din R.F.G.“ (nr. 3/1983) ; „Teatrul englez“ (nr. 7—8/1983).

Ar fi util, poate, ca în intervențiile dumneavoastră să faceți conexiuni și cu filmul bulgar, cu spectacolul de televiziune, întrucât aceste trei modalități de spectacol distincte sînt într-o elevată concurență.

NATALIA STANCU : Am fost la Sofia pentru șapte zile, la Festivalul Teatrului Națiunilor, prilej cu care am văzut mai multe reprezentații din U.R.S.S. și Japonia, Ungaria, Grecia, Cehoslovacia, Suedia etc., dar și citeva spectacole bulgărești regizate de Krikor Azarian, Asen Sopov, Mladen Kiselov, despre care pot spune că mi s-au părut memorabile. Cunososc mai bine, poate, filmele realizate în țara vecină și prietenă — începînd cu acel celebru *Soare și umbră* al lui Ranghel Vilceanov și ajungînd pînă la producțiile din acești ani — pe care le urmăresc, în calitate de critic cinematografic, cu deosebit interes. Nu-ți trebuie o documentare prea minuțioasă, și nici o bunăvoință protocolară, ca să constăți că într-o țară cu o înflorire culturală deosebită, cum este Bulgaria, teatrul joacă un rol foarte important. Este o artă elevată, iubită și bine cotate, atestînd dezvoltarea intelectuală a poporului bulgar. Flacăra teatrului arde nu doar la Sofia, ci și la Varna, Plovdiv, Ruse, Burgas și în numeroase alte teatre, bulgarii avînd aproape 60 de instituții teatrale, împreună cu cele de operă.

MARGARETA BĂRBUȚĂ : 35 de teatre dramatice.

NAE COSMESCU : Aș propune să nu ignorăm, măcar de această dată, teatrul televiziunii.

O tradiție culturală puternic democratică și revoluționară

NATALIA STANCU : Ca și la noi — teatrul de valoare nu e un monopol al Capitalei.

Mulți dintre regizorii de prestigiu din Sofia au lansat piese importante și s-au afirmat pentru prima oară în provincie. De pildă, doi regizori importanți, cum sînt Krikor Azarian și Ivan Dobcev, au început, după cite știu, prin a lucra la Plovdiv. Hrănindu-se dintr-o tradiție culturală puternic democratică și revoluționară, din vitalitatea specifică poporului bulgar, vitalitate în care cred că se include și vocația către artă, teatrul bulgăresc este un instrument al educației ci-

vice și al modelării conștiinței, un instrument important. El își exercită această misiune la un nivel de înalt profesionalism, dar și printr-o mare efervescentă creatoare, vizibilă în diversitatea formulelor și în originalitatea și îndrăzneala creatoare.

Clasicii sînt prezenți în repertoriu. Mă gîndesc la Ivan Vazov, Dimităr Talev, la P. Iavorov, P. Todorov, Anton Strashimirov. Există o notabilă deschidere spre creația universală, de la clasicii englezi, italieni, francezi, pînă la modernii Brecht, Dürrenmatt, Pinter. Performanțe artistice deosebite se pare să s-au obținut în spectacole care au ca punct de pornire literatura rusă și sovietică, inclusiv piese ale ultimului val de dramaturgi (Rasputin, de pildă).

Categoric, așa cum spune și Paul Tuntungiu, fenomenul cel mai incîntant este dramaturgia originală, dramaturgie pe care mai ales noi, străinii, o cunoaștem prin intermediul spectacolelor pe care le-am văzut sau despre care am avut știri.

Aici ar trebui totuși să fac o paranteză și să spun că am fost deosebit de impresionată să văd, paralel cu strădania de a tipări dramaturgia actuală bulgară, marele efort al Ministerului Culturii din R. P. Bulgaria, al Uniunii Scriitorilor și Uniunii Artiștilor, în direcția traducerii și răspîndirii pe alte meridiane a acestei dramaturgii. La Festivalul I.T.I. s-au pus la dispoziția participanților zeci de piese ale dramaturgilor bulgari traduse în trei-patru limbi de circulație universală.

NAE COSMESCU : Dacă Natalia Stancu îmi va permite, aș observa că acesta n-a fost nici pe departe un fenomen singular. Participînd destul de des la Festivalul internațional de teatru de televiziune de la Plovdiv, am constat prezența în standurile oficiului de presă al festivalului a unui mare număr de scenarii de teatru de televiziune, traduse — după cum se specifica — în citeva limbi internaționale. Nu erau numai scenariile spectacolelor prezentate în concurs sau *hors concours*, ci și multe altele, fiecare însoțit de o fișă în care se ofereau date despre scenarist, regizor, interpreți, citate din critica de specialitate etc. De acest lucru se ocupă, dealtfel, un serviciu special al televiziunii — **TELEIMPEX** —, serviciu în sarcina căruia intră marketingul, el ocupîndu-se în același timp, pe întreg parcursul desfășurării fiecărei ediții a festivalului, de discutarea problemelor legate de teatrul televiziunii. Iertați-mă, a fost o paranteză între paranteze...

NATALIA STANCU : Și tot în paranteză — deși ar merita un paragraf special — aș vrea să spun că teatrul bulgar are o critică pe măsură. Contactul cu comentatorii și exegeții teatrali bulgari a fost pentru mine extrem de interesant —

Regizorul Ivan Dobcev, în timpul repetițiilor la spectacolul de mare succes „Viața e vis” de Calderón de la Barca, cu actorii Naum Șopov și Iosif Sirceagian

Altă scenă din spectacolul de la Teatrul Armatei din Sofia, cu „Viața e vis” de Calderón de la Barca : în mijloc actorul Iosif Sirceagian

cu atât mai mult cu cât pe unii dintre critici i-am cunoscut și din felul extrem de subtil și foarte avizat, surprinzător, aș spune, în care au receptat teatrul românesc cu ocazia turneului Teatrului „Notara” (care a dus la Teatrul Națiunilor *Jocul vieții și al morții...* de Horia Lovinescu).

Îmi face plăcere să consemnez, pentru cititorii revistei „Teatrul”, că teatrul românesc are prieteni buni și adevărați alături printre creatorii de teatru, cât și printre criticii de prestigiu din Bulgaria, precum Sevelina Ghiurova, Krasimira Rusinova, Svetlana Nedialkova ș.a. Dar să revenim la dramaturgie.

Dramaturgia bulgară are o paletă tematică substanțială și variată, un amplu repertoriu de idei. Vocația patriotică ilustrată de clasici este continuată de autorii din ultimele decenii — Kamen Zidarov și N. Rusev, de pildă, care, evocând lupta pentru libertate națională și socială, dusă de-a lungul secolelor, propun, nu o dată, noi perspective și noi interpretări ale evenimentelor.

Cu ani în urmă, cu prilejul unui turneu al Teatrului „Sofia” la București, am văzut *Roșu și brun*, lucrare care l-a impresionat pe Ivan Radoev. O tragedie optimistă, în care autorul — fructificând posibilitățile ale teatrului documentar și ducându-le mai departe, în direcția analizei psihologice — propunea un portret exemplar și tulburător al lui Gheorghe Dimitrov, ca apărător al unei ideologii profund umaniste. Recent am văzut *Incendiul* — piesă pe aceeași temă. Cele mai multe piese actuale dezbate probleme contemporane. Prin abordarea originală a problematicii transformării revoluționare, este dusă mai departe, cu personalitate, tradiția angajării civice și politice. Mai pregnantă decât dorința de a lărgi suprafața tematică este cea de a adînci cunoașterea asupra omului. Operele dramaturgiei bulgare actuale exprimă aspirația de a reflecta problematica social-politică prin aprofundarea universului lăuntric, a stărilor suflete-

anii noștri merge mină în mină cu elogiarea unor atribute morale și spirituale, cu investigarea sensibilității și mentalității naționale. Explorarea specificului național, recrearea cu mijloace dramatice a unei dimensiuni etice și spirituale caracteristice au reținut condeii unor talente de facturi diferite (de la N. Rusev la I. Radicikov etc.).

MIHAI RADOSLAVESCU Ați vorbit de aprecierea de care se bucură teatrul românesc în Bulgaria, și în general am remarcat acolo o bună cunoaștere a teatrului românesc. Îmi relata Aleko Mincev că în urmă cu câțiva ani au avut o conversație — dacă nu mă înșel, la teatrul din Varna —, în care s-au dezbătut probleme de teatru în general, iar la sfârșit participanții s-au urcat într-un autobuz și s-au repezit pînă la București, să vadă *Furtuna* lui Liviu Ciulei. Asta, în încheierea dezbaterilor...

NATALIA STANCU: Există și un schimb teatral instituționalizat la nivel național. Anul acesta, în Bulgaria au avut loc „Zilele dramaturgiei românești”, care au fost organizate în primăvară, cu un mare efort și cu mult suflet, de către artiștii bulgari.

Firește, au urmat „Zilele dramaturgiei bulgare” în România.

MARGARETA BĂRBUȚĂ: Să amintim câteva date istorice, și anume că teatrul bulgăresc s-a dezvoltat cam în condiții asemănătoare cu teatrul românesc; el a luat naștere în secolul trecut, în atmosfera luptei pentru libertate și independență națională și pentru afirmarea ființei naționale a poporului, cam cu patru decenii după teatrul românesc. Primele sale spectacole au avut loc în anul 1856, în orașele Lom și Sumon. În ciuda întirzierii datorate condițiilor istorice, astăzi mișcarea teatrală din Bulgaria a ajuns printre cele mai importante din Europa. Pe planul dramaturgiei, realizările sînt cu totul deosebite. Dealtfel, în Bulgaria au fost și continuă să fie o seamă de acțiuni foarte importante pentru stimularea creației originale: festivaluri periodice de dramaturgie originală, cu participarea tuturor teatrelor, concursuri cu premii, cu dezbateri foarte serioase.

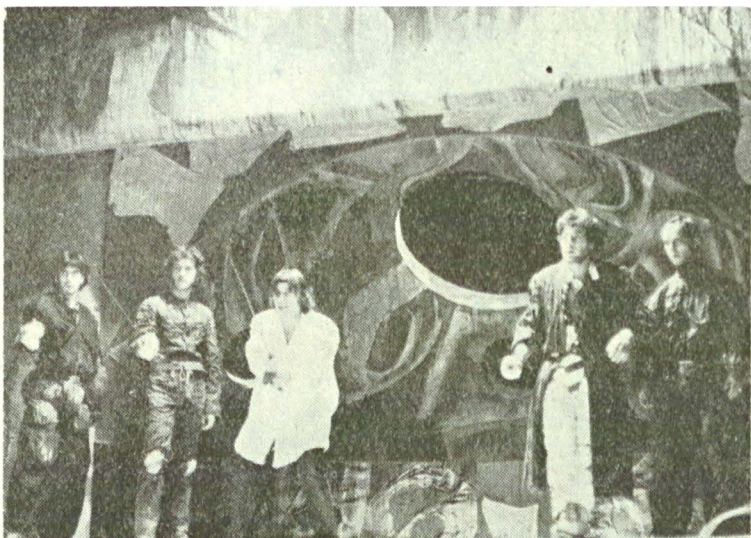
În ultimii ani, s-a afirmat o pleiadă de dramaturgi noi, dintre care unii scriu numai dramaturgie, alții provin dintre poeți și prozatori, de la Orlin Vasiliev la Ivan Radoev, Iordan Radicikov etc.

De asemenea, repertoriul cunoaște o deschidere impresionantă către dramaturgia contemporană universală; aș aminti, de pildă, că în anul 1979, cînd am fost la congresul Institutului Internațional de Teatru, ei jucau *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, iar anul trecut, la festivalul Tea-

Aprofundarea cunoașterii omului

tești (I. Percev, N. Haitov, Gh. Danailov, Dr. Asenov etc.). Eroii imaginați sînt tineri și adulți (ca cei din *Bivolul* lui Radoev, jucat la noi cu titlul *Ris și plins*), dar și reprezentanți ai vârstei a treia (precum în *Escapada*, piesa lui Mihail Velicikov), țărani (ca eroii din *Încercare de zbor*), dar și muncitori, intelectuali. Investigarea mutațiilor etice petrecute în

Două scene din spectacolul „Romeo și Julieta“ de Shakespeare, pus în scenă de Ivan Dobcev la Teatrul Armatei din Sofia; în rolul Julietei, Plămēna Ghetova

trului Națiunilor, se juca la Sofia *Equus* de Peter Shaffer. Acestea se adaugă importantei preocupări pentru dramaturgia contemporană bulgară, pentru clasicii naționali, pentru clasicii ruși și pentru piesele sovietice, foarte mult jucate. Școala de teatru bulgară s-a dezvoltat în mare măsură cu sprijinul și sub influența școlii de teatru ruse și sovietice — influență manifestată atât prin reprezentarea clasicilor (Gogol, Cehov, Ostrovski, Gorki), cât și prin cursurile urmate de artiști bulgari la Institutul de teatru de la Moscova și în propria lor școală, pe sistemul stanislavskian, împămîntenit datorită îndelungatei activități a lui N. O. Masalitinov, actor, regizor, pedagog, ucenic și colaborator al lui Stanislavski și Nemirovici-Dancenko. Artiști bulgari au lucrat în străinătate, trupe și regizori străini au vizitat Bulgaria, astfel încît, datorită unor schimburi foarte largi și foarte active cu teatrul de peste hotare, peisajul actual al teatrului bulgar este mult mai variat, mult mai divers.

Diversificarea paletel stilistice

NATALIA STANCU Cred că această diversificare a paletel stilistice a teatrului bulgar se datorează în foarte mică măsură unui surplus de informație sau influențelor străine. Ceea ce mă impresionează pe mine, în mod deosebit, în teatrul bulgar, în arta actorului bulgar, este tocmai un glas propriu, un anume specific național, inconfundabil, pe care creatorii au reușit să-l releve, să-l transpună în universul spectacolului și în arta actuală a actorului.

Așa, de pildă, mi se pare că această îmbinare particulară între realism și poezie, de exemplu, este rezultatul adîncirii (pe urmele dramaturgilor care au făcut primii această investigație pe cont propriu) a unui dat de specific național. După cum mi se pare că și îmbinarea, iarăși deosebită, a gravității cu umorul, cu optimismul ironiei, care m-a fascinat într-un spectacol cum este *Incercare de zbor* de I. Radicikov la Teatrul Național, este un argument în același sens. Original, inventiv, plin de fantezie, profund, teatrul bulgar ne propune un univers artistic coerent. Ceea ce m-a frapat la autorii și actorii bulgari sînt niște date ale personalității specifice care au reușit să-și găsească o expresie modernă în teatru (ca și în film).

MARGARETA BĂRBUȚĂ : Aceasta ține de o anumită trăsătură a artiștilor bulgari, și anume o foarte mare seriozitate și convingere în tot ceea ce fac. Cred că această seriozitate și această profunzime, această organicitate constituie într-adevăr o trăsătură definitorie, și așa spune că lucrul acesta se vede și în dramă și în comedie.

Ca să ne apropiem de cîteva exemple concrete, o piesă care a impus, cu mai mulți ani în urmă, dramaturgia bulgară, la noi și pe alte meleaguri, a fost *Procurorul* de Gheorghe Djagarov, unul dintre marii poeți și dramaturgi de prestigiu de astăzi din Bulgaria. Iar dacă, de la piesa cu tonalitate tragică *Procurorul* și de la cealaltă piesă a lui Djagarov, *Pămîntul acesta mic*, o dramă de actualitate, facem saltul către comedii satirice ale lui Stanislav Stratiev, avem imaginea unui foarte amplu arc de cerc, un tablou foarte variat; dealtfel, comedii satirice ale lui Stanislav Stratiev (*Baia romană* sau *Haina de velur* — pe care a jucat-o cu atîta succes Teatrul Giulești sub titlul *Haina cu două fețe*) au la bază aceeași seriozitate și aceeași convingere.

PAUL TUTUNGIU : Mi se pare că, într-adevăr, o problemă foarte importantă pentru discuția noastră este implicarea specificului etnoantropologic în dramaturgie; aceasta apare în mod evident în dramaturgia din ultima perioadă, iar atunci cînd s-a vorbit despre „boom“-ul comediei, cred că s-a avut în vedere o caracteristică: disponibilitatea bulgarului de a se înscrie într-un ritual, într-un joc.

Boom-ul comediei

Am cunoscut Bulgaria și teatrul bulgăresc la fața locului de foarte puțină vreme. Am fost la Sofia acum doi ani, cînd am realizat interviuri cu dramaturgii Ivan Radoev și Stanislav Stratiev și cu un regizor de talie europeană, incredibil de tînăr, dar care servește cu originalitate dezideratul înscrierii spectacolului de teatru bulgar în circuitul artei universale. Este vorba de regizorul Ivan Dobcev.

La Teatrul Armatei și la Teatrul studenților, am văzut două spectacole puse în scenă de Ivan Dobcev, spectacole la care am realizat simultan două lucruri importante: 1) că și teatrul bulgăresc beneficiază de un inventiv nemaipomenit cum este Tocilescu la noi, și 2) că Ivan

Dobcev este capabil să definească psihologia poporului bulgar într-un spectacol de teatru de factură realmente foarte nouă. De ce? Pentru că se adapă la izvoare folclorice. În ce fel? Ivan Dobcev stăpânește sursele înțelepciunii populare bulgare și o exprimă în cele două spectacole cu mijloace regizorale demne de invidiat. Unul se numea *Șumătoka* care însemna, în limba română, învâlmășeală, haos, ceață (text, Iordan Radicikov), celălalt, *Romeo și Julieta* de Shakespeare, cu actorul Naum Sopov, care realizează aici o partitură cu totul remarcabilă.

NAE COSMESCU Este un actor formidabil, acest Naum Sopov. Sint convins că persistă în memoria fiecăruia dintre dumneavoastră creația sa din acel foarte bun film istoric care a fost *Țar și general*, realizat de Vulo Radev, film a cărui acțiune se axa pe conflictul ideologic dintre generalul Vladimir Zaimov și țar

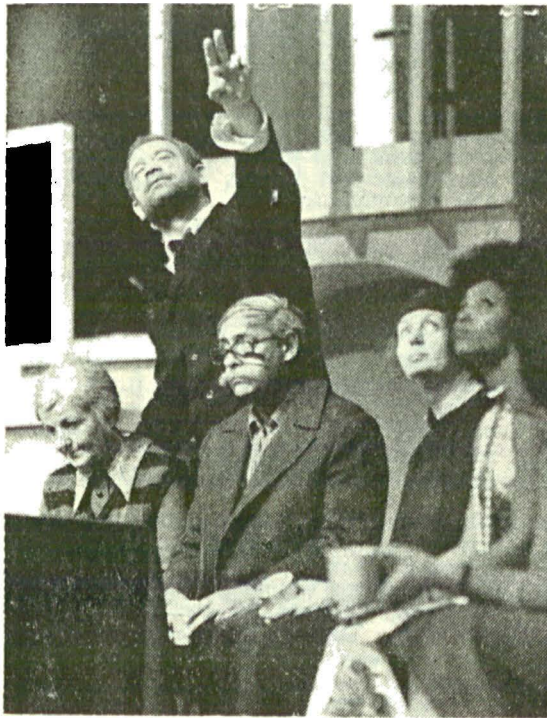
ul Boris al III-lea al Bulgariei. Dealtfel, pentru interpretarea rolului țarului, lui Naum Sopov i s-a decernat la Festivalul internațional al filmului de la Karlovy-Vary, ediția 1966, premiul de interpretare. Am însă impresia că Paul Tutungiu voia să ne mai spună ceva despre *Romeo și Julieta*...

PAUL TUTUNGIU Acest Shakespeare propus de Ivan Dobcev este un fel de spectacol terapeutic, încercînd să implice psihic și fizic spectatorii astfel încît ei să nu aleagă numai o scenă oarecare din spectacol, ci să participe la întreaga acțiune.

MIHAI RADOSLAVESCU: *Romeo și Julieta* pe scena Teatrului Armatei ilustrează cazul regizorului a cărui personalitate țîșnește impetuos, exprimîndu-se în lectura originală a textului, fără ca el să-și facă vreo problemă din provocarea unor posibile obiecții de principiu ale

Actorii Nicolae Todar și Dima Dimov, în spectacolul „Șumătoka” de Iordan Radicikov, pus în scenă la Institutul de artă teatrală din Sofia de regizorul Ivan Dobcev

Scene din spectacolul „Azilul de bătrîn” de Ivan Radoev, pus în scenă la Teatrul Sofia de Mladen Kiselov

unor exegeți; împreună cu scenograful, Dobcev creează o ambianță-idee, trimițînd spectatorul nu către o Veronă renescentistă, ci către o scenă a lumii, dînd poveștii tragice a lui Romeo și a Julietei sale dimensiuni cosmice, trimițînd-o spre universal, către eternul uman, printr-o specială și puternică poezie scenică. Un nume de reținut — regizorul Ivan Dobcev.

Actorii sînt dirijați pe fîgașul sentimentelor puternice, sînt oameni de ieri, de azi, de totdeauna; se joacă în sală, pe puntea japoneză, se distrug tabu-uri în ceea ce privește prezentarea anumitor personaje, avem de-a face cu o viziune nouă, îndrăzneată, incitantă, cuceritoare.

NAE COSMESCU: Îmi voi permite cîteva considerații privitoare la un domeniu care, prin natura profesiei mele, îmi este ceva mai cunoscut — teatrul de televiziune —, încercînd totodată cîteva referiri la filmul bulgar, unde, ca și la noi, actorul de teatru este unul dintre factorii de bază.

Contactul meu direct cu teatrul televiziunii bulgare a început în anul 1974, cînd am participat ca membru într-unul dintre cele două jurii ale Festivalului internațional de teatru de televiziune, care avea pe atunci loc la Sofia, în ediții bienale, aceea fiind cea de-a IV-a ediție. Ulterior, începînd din anul 1979, lo-

cul de desfășurare a acestui festival s-a mutat la Plovdiv, prestigioasa manifestare internațională devenind anuală și funcționînd pe două secțiuni, cele destinate — ca și pînă atunci — spectacolelor pentru maturi, adăugîndu-i-se și una privind spectacolele pentru copii. În aceeași calitate, de membru al juriului, am participat și la edițiile festivalului din anii 1979 și 1980.

Evident, aceste contacte directe mi-au prilejuit cunoașterea îndeaproape a teatrului de televiziune bulgar, implicit a multor profesioniști ai acestei instituții de cultură, scenariști, regizori, actori. Am putut astfel constata, în timp, evoluția teatrului televiziunii bulgare, creșterea lui calitativă, atît în ceea ce privește dramaturgia cit și spectacolul. Drumul parcurs de la *O femeie a trecut rîspînția* (scenariul, Anton Antonov-Tonici, regia, Asen Traianov, protagonist, Gheorghi Gheorghiev-Deț), spectacol vizionat în 1974, în care realizatorii dezbăteau o temă contemporană extrem de interesantă, materializată în conflicte puternice, dezvăluind caractere dirze în confruntări decisive, și pînă la drama unui om de astăzi, trecut de a doua tinerețe, îndrăgostit de o tinărară vinzătoare, dramă ce constituie subiectul spectacolului *Marea iubire a lui D. Lukov* (scenariul Căvdar Sinov, regia, Magda Kamenova, protago-

nist, Isaac Finți, creatorul unui rol cu adevărat excepțional), spectacol prezentat de televiziunea bulgară în acest an în cadrul Festivalului Internațional de televiziune de la Praga (unde de asemenea am participat ca membru în juriu), este, fără îndoială, un drum ascendent, marcind o evidentă tendință spre esențializare, spre prezentarea pe micul ecran a unor trame simple, încărcate însă de mult adevăr, capabile să-l determine pe telespectator să se regăsească cu ușurință într-unul dintre personaje sau într-una dintre diversele situații incluse în acțiune, determinându-l în același timp să rețină idei generoase, să tragă concluzii pertinente.

Teatrul TV

Desigur, teatrul televiziunii bulgare beneficiază în acest moment de aportul unor specialiști de marcă, al unor autentice personalități în materie, printre care — citez la întâmplare — scenariștii Ivan Radoev (des amintit, dealtfel, în discuția noastră), B. Bojilov, Gheorghi Danailov, Anghel Mihalov, Vasil Koțev, regizorii V. Ţankov, Hatko Boiadjiev, Rokseno Kirceva, Katia Moninska, Gheorghi Avramov, la care se adaugă concursul unui mare număr de actori importanți ai scenei bulgare.

Dealtfel, teatrul televiziunii bulgare, ca și cinematografia bulgară, beneficiază de concursul actorilor care evoluează seară de seară pe diverse scene. Nevena Kakanova de la Teatrul Satiric de Stat din Sofia și-a dobândit de-acum un binemeritat prestigiu internațional, datorat deselor și substanțialelor ei apariții în filme ca *Inspectorul și noaptea*, *Tutunul*, *Hoțul de piersici*, *Cea mai lungă noapte* (în acesta din urmă, jucând alături de Victor Rebengiuc), regretatul Apostol Karamitev, fost actor al Teatrului Național Bulgar, a rămas și unul dintre cei mai populari actori de film, S. Peicev, Dorotea Tonceva și mulți alții sînt de-acum nume binecunoscute.

După cum, binecunoscute sînt și numele unor regizori de film, Ranghel Vilceanov situîndu-se, fără îndoială, în primul pluton, îndeosebi cu acel film cutremurător care s-a numit *Voci în insulă*, dar și cu *Soare și umbră*, amintit și de Natalia Stancu, sau *Lupoaică*, apoi Vulo Radev, autor — printre altele — al amintitelor *Hoțul de piersici* și *Ţar și general*,

la care se adaugă I. Iankov, B. Șaraliev, H. Iancev, N. Korbatov, N. Mincev, Hristov Hristov, Todor Stoianov etc.

Aceste scurte considerații nu și-au propus decît întregirea peisajului cultural actual al Bulgariei, evidențind, alături de largile referiri ale colegilor mei la fenomenul teatral bulgar, două dintre compartimentele sale de bază, întrucît atît teatrul televiziunii cit și filmul se adresează unui impresionant număr de spectatori, a căror atenție este captată înainte de toate de ACTOR. Actorul, care oficiază seară de seară pe scenă, dar a cărui popularitate crește progresiv, direct proporțional cu numărul de spectacole de teatru de televiziune sau de filme în care a apărut.

CONSTANTIN BĂLTĂREȚU : Urmăresc cu interes discuția dumneavoastră, dar gîndul îmi zboară în clipa aceasta la cititorii abonați ai revistei „Teatrul”, sau la cei neabonați, care o vor căuta cu înfrigurare la chioșcuri, și cărora acest complex panoramic al vieții teatrale bulgare, din care vor reține, desigur, nume și titluri de referință, ar trebui să le ofere și cîteva elemente de structură, care să le definească specificul acestui fenomen artistic.

Aș începe prin a supune discuției de astăzi următorul aspect : disponibilitatea actorului bulgar ; capacitatea sa de a ataca și susține cele mai diferite registre ale artei interpretative.

Același actor care joacă un rol titular într-o piesă clasică universală dă dovadă și de o interpretare succulentă a dramaturgiei originale, prezintă spectacole muzicale, parodîndu-i pe soliști, face pantomimă, „bate” step, iar pe micul și marele ecran este nelipsit, intruchipînd o paletă de personaje diverse, de la eroi la ratați. Această proteică prezență artistică este susținută de un profesionalism fără cusur. Exemplele pot fi nenumărate. Numesc unul Gheorghi Kaloiancev.

Și încă un aspect spontaneitatea.

În septembrie 1971, Teatrul de Comedie a jucat la „Satiricen Teatr” *Un om = un om* de Bertolt Brecht. În pauza spectacolului, regretatul om de teatru Mincio Popov ne-a anunțat că, după cortina finală, toată distribuția este invitată la Clubul teatrului, la o întîlnire cu gazdele. Aici ni s-a oferit o surpriză : un spectacol de café-teatru care ne era dedicat. Surprinzător a fost faptul că era alcătuit din scheciuri care parafrazau momente-cheie ale spectacolului nostru, imitîndu-ne mersul, felul de rostire, expresia, atitudinile personajelor jucate de noi, totul, pigmentat cu melodii din spectacolul brechtian. Această șarjă prietenească exprima simpatia unor colegi ce ne apreciau realizarea, prezentînd-o „în oglindă” ; dincolo de faptul că ne-a încîntat, ne-a trezit și uimirea pentru in-

ventivitatea și calitatea improvizărilor și pentru profesionalismul întregii trupe.

MIHAI RADOSLAVESCU : Am văzut în Bulgaria spectacole ai căror realizatori păreau a-și propune cu maximum de scrupulozitate punerea în valoare a scriiturii dramatice, într-o lectură fidelă, năzuind către crearea iluziei scenice prin toate mijloacele : de la actorii distribuiți (nume bine cunoscute, maeștri ai realismului, excelenți profesioniști, artiștii poporului Stefan Ghețov, Margarita Duparinova, Tania Masalitinova, sau artiștii emeriti Violeta Ghineva, Ilia Dobrev, Sava Hașmov, Ivan Tonev), la scenografia-ambianță, reconstituită cu exactitate : Atanas Velianov, într-o mizanscenă mizind pe adevăr scenic (regizor, Encio Halacev, la Teatrul Național „Ivan Vazov” — *Pisca pe acoperișul fierbinte* de Tennessee Williams, ori *Lumea e mică* de Ivan Radoev, la Teatrul pentru tineret); dimpotrivă, spectacolul *Autobuzul* de la Teatrul de satiră se desfășoară într-un decor alcătuit din țevi nichelate, ce-și propune doar *sugerarea realității, ce apare esențializată* : lumini ce se aprind în noapte, faruri, stopuri, zgomotul motorului, frine bruște, solicitând actorilor adevărate performanțe de mișcare, unele chiar acrobatică. Aici, actorilor le revine sarcina de a recrea, prin arta lor, ceea ce lipsește din realitatea concretă prezentă în scenă.

Un teatru al actorului

Pofta de joc este molipsitoare, poantele sînt aruncate cu o precizie matematică, publicul nu pare nici o clipă preocupat de exactitatea reproducerii vieții, el gustă din plin adevărul ideilor, sfichiul satirei, amuzîndu-se copios. Regizorul rămîne și aici ascuns, nu-și face simțită direct prezența, se topește parcă în actori, sugerîndu-le discret modul de joc.

Alteori, regizorul iese la iveală — au loc adevărate explozii de fantezie, cu precădere în ceea ce privește mișcarea scenică și „găselnitele”, ca în partea a doua a *Băii romane* de Stanislav Stratiev, unde inventivitatea regretatului Mincio Popov își dă mîna cu cea a scenografului Ștefan Savov ; într-un decor funcțional, pus în slujba histrionilor, se joacă frenetic, spre delectarea celor din sală.

Am mai putea vorbi despre un teatru al ACTORULUI, în care rolul regizorului este în aparență modest, sarcinile sale fiind mai degrabă de sfătuitor din sală, ca în spectacolul de la Clubul actorilor, un fel de café-concert, ce se desfășoară în incinta restaurantului, pe un mic practicabil, cu piesa *Doamnele de la ora cinci* de Loleh Bellon, în traducerea Taniei Ma-

salitinova, care este și interpreta principală, alături de colegele sale Liliana Popienova, Slavka Slavova, Gherzana Kofardgieva și Jivka Ganeva.

Ca și în cazul spectacolului cu piesa lui Valeri Petrov *Teatrul, dragostea mea*, ce se prezintă pe scena „Studioului teatral 199”, inițiativa se pare că aparține aceleiași neobosite Tania Masalitinova, care, împreună cu Slavka Slavova, partenera din *Doamnele...*, realizează un adevărat recital actoricesc, foarte gustat de public, în care ambele joacă cu vervă, haz, cîntă, dansează.

La același teatru „199”, piesa lui Boris Aprilov *Preria*, de astă dată recital al actorilor Katia Zehireva, Jorjeța Ceacirova și Veselin Pehlivanov, constituind o incintare prin talent, înalt profesionalism și spirit de echipă — tot pe linia unui Teatru al ACTORULUI.

Alteori, sarcinile regizorului sînt multiple și, din anume puncte de vedere, chiar copleșitoare. În impresionanta clădire, recent construită, a Palatului Culturii, la etajul trei, într-o sală de patru mii de locuri, se joacă *Incendiul* de Ivan Radoev, spectacol închinat aniversării a o sută de ani de la nașterea marelui fiu al poporului bulgar, Gheorghe Dimitrov. Pe imensa scenă se prezintă la vedere incendierea Reichstagului de către fasciști și procesul înscenat lui Dimitrov. Evident că nu mici au fost problemele ridicate de mobilizarea atîtor actori din mai multe teatre ale Sofiei, dirijarea maselor (deloc de neglijat, proporțiile la care apare un actor văzut de spectator de la o mare distanță, pe o scenă uriașă), problema comunicării afective cu sala, în atare condiții, stăpînirea bogatei aparaturi tehnice. Cea mai dificilă însă era aceea a creării figurii eroice și totodată profund omenești a eroului piesei. Regia inteligentă, simțul artistic și priceperea profesională ale lui Asen Sopov au însemnat o biruință, care însă n-ar fi fost posibilă fără acel actor de talie internațională, Liubomir Kabakiev, artist al poporului, care intrunește în chip fericit, în aceeași ființă, talent, inteligență, cultură, un deosebit farmec personal, și care, prin jocul său rafinat, reușește nu numai să creeze scenic o imagine grăitoare a marelui revoluționar, ci și să producă, prin jocul său, emoția estetică rezultînd deopotrivă din profesionalism, din rafinamentul mijloacelor de expresie.

MARGARETA BĂRBUȚĂ : Putem conchide că arta actorului a ridicat mult teatrul bulgar. Aproape cinci milioane de spectatori, la cele 35 de teatre dramatice, la o populație de circa nouă milioane de locuitori, arată interesul pentru arta teatrului, dovedind că s-a format un public.

PAUL TUTUNGIU : Constatarea lui Constantin Băltărețu, că actorii bulgari nu se specializează, să zicem, în come-

Dramaturgul și poetul Ivan Radoev

die, este de luat în seamă și de reținut. Întrebarea pe care o punem este dacă în Bulgaria există din start tendința ca actorul să încerce să se realizeze pe mai multe planuri de expresie (comedie, tragedie).

MIHAI RADOSLAVESCU : În încercarea de a defini, cu modestele noastre cunoștințe despre teatrul bulgăresc, stilul actorului bulgar, părerea mea este că din formarea stanislavskiană actorii bulgari au păstrat un lucru foarte prețios : adevărul scenic, credibilitatea cu care joacă, dăruirea, organicitatea stilului lor de joc.

MARGARETA BĂRBUȚĂ Modul de joc pe care-l practică la un moment dat actorii diferă și în funcție de stilul specific al teatrului, și de cerințele spectacolului. Am fost impresionată de spectacolul de teatru politic documentar *Incendiu* de Ivan Radoev, jucat de Teatrul Național „Ivan Vazov” în marea sală a Palatului Culturii, în regia lui Asen Sopotov, un spectacol monumental, cu o desfășurare de mijloace tehnice impresionantă, și în care actorii desigur, se identificau cu personajele. L-am văzut acolo pe marele actor Liubomir Kabakiev, în rolul lui Gh. Dimitrov, emoționant, tensionat. Toți ceilalți actori făceau niște compoziții de o mare autenticitate, unii caricaturizând, în rolurile hitleriștilor, ceilalți, dimpotrivă, urmind linia dramei, o linie a emoționalității. La Teatrul Tineretului „L. Jivkova” am văzut o comedie muzicală pentru copii, *Farse teribile despre*

eroi cu coadă, un fel de comedie muzicală-fabulă, în care actorii cântau, dansau, intrau în dialog cu sala, detașându-se și angajându-se cu dezinvoltură în roluri, fără a se identifica în sens realist.

NATALIA STANCU : Cu multă vreme în urmă, am văzut la București un actor care se numea Gheorghii Kaloiancev. Am înțeles că el reprezintă un gen și că ilustrează totodată o școală de teatru, fiind și o mare personalitate interpretativă, de o ținută aparte și de un înalt profesionalism. O caracteristică a actorului bulgar ar fi vitalitatea extraordinară cu care transfigurează rolurile: Îmi amintesc și de alt actor pe care l-am văzut în film, apoi pe o scenă, Apostol Karamitev, o natură meditativă, o prezență convingătoare, cu un tip de joc care mizează pe sugestie, pe stare, și aduce în scenă neliniștea intelectuală.

Margareta Bărbuță pomenea de Liubomir Kabakiev în *Incendiu*, dar a uitat că l-a văzut a doua zi, în *Încercare de zbor*, de I. Radicikov, unde joacă în altă cheie, alternând nota gravă cu distanțarea ironică, patetismul, cu umorul. Doar aceste exemple, dintre foarte multele posibile, care ne amintesc că în Bulgaria există un foarte mare număr de talente actricești cu vocații dintre cele mai diverse.

Vocație, stil, antrenament

MARGARETA BĂRBUȚĂ Nu l-am uitat. Dar una n-o exclude pe cealaltă actorul a răspuns de fiecare dată solicitărilor regizorale și dramaturgice.

NATALIA STANCU Actorul bulgar are, ca bunii actori de pretutindeni, mari disponibilități, dar, poate mai mult decît în alte locuri, aceste disponibilități sînt antrenate și puse în joc, se văd în practica curentă, în prezența proteică în film, la televiziune, în festivaluri de tot felul, în emisiuni de varietăți, în spectacole de poezie. Încin să fiu de acord cu Băltărețu.

MARGARETA BĂRBUȚĂ De ce ?

NATALIA STANCU : La noi, și Băltărețu ar fi virtualmente bun să-l joace pe Hamlet.

CONSTANTIN BĂLTĂREȚU Dealtfel, la premiera absolută a acestei piese, actorul care l-a interpretat pe Hamlet avea date fizice apropiate de ale mele. O sută de kilograme. Cu bătaie. Mie, din această cauză, mi s-a propus de cîteva ori rolul lui Falstaff.

Dar, lăsînd gluma deoparte, ceea ce se mi se pare remarcabil este privirea pătrunzătoare a omului de teatru care întrevede în actorul distribuit valențe neașteptate, cărora le favorizează împlinirea.

Azi, în lume, se pare că înfățișarea actorului are un rol secundar, accentul căzînd pe semnificația jocului, a interpretării.

NATALIA STANCU Revin la idee alți actori nu fac altceva pentru că n-au fost antrenați, pentru că regizorii îi pun mereu în același *emploi*; vorbesc despre climatul care valorifică talentul.

PAUL TUTUNGIU Mai degrabă, cutuma de valorificare a actorului. Ideea Nataliei Stancu, care este cvasiadevărată, are în vedere stilul de concepere a distribuției. Îți concepi distribuția punîndu-l în personajul cutare pe un anume actor, pentru că acesta a mai făcut niște roluri asemănătoare.

MIHAI RADOSLAVESCU Aș vrea să subliniez jocul de echipă al actorilor bulgari, omogenitatea, buna știință a caracterizării, dezinvoltura, cea elasticitate de care a vorbit Băltărețu, și aș adăuga că unii dintre ei au posibilitatea să se manifeste pe multiple planuri.

PAUL TUTUNGIU Ce ne impresionează îndeosebi privind asupra teatrului bulgăresc? Dramaturgii, actorii, regizorii, scenograful? Faptul că aceste forțe artistice se combină și creează un fenomen anume? Adică original?

Soldaritatea spectacolului cu dramaturgia

NATALIA STANCU: Categorie. Dramaturgia bulgară ne-a parvenit prin arta spectacolului. Dramaturgia a fost propulsată prin spectacole pe măsură. Să nu uităm că teatrul poezilor, despre care am vorbit (Ivan Radoev, Iordan Radicikov și alții) a fost primit la început cu rezerve de secretariatele literare ale teatrelor naționale, și că aceste piese s-au impus în teatrele din țară, din inițiativa unor regizori tineri, care au ajuns în

prima linie a regizorilor din Bulgaria. Deci, trebuie să vorbim de o solidaritate a spectacolului cu dramaturgia și de o colaborare fructuoasă între oamenii de teatru și dramaturgi.

Dealtfel, cromatica modalităților dramatice este largă și variată (drame și comedii, piese realiste și documentare, drame poetice etc.). Aș argumenta chiar prin montările ce ilustrează *receptarea dramaturgiei bulgare de azi în România*.

Unul dintre spectacolele românești importante ale ultimelor două decenii — montarea prin care își făcea adevăratul debut regizorul de mare prestigiu care este astăzi Alexa Visarion — pune în valoare, cu mare forță estetică, piesa unuia dintre scriitorii proeminenți ai Bulgariei de azi, Gheorghe Džagarov: *Procurorul*, text puternic și violent în dezvoltări, vibrant și emoționant în apărarea dreptății și a libertății — ca atribute fundamentale ale eticii comuniste —, ce a fost jucat apoi în multe orașe din țara noastră.

Peste cîțiva ani, pe scenele românești apăreau piesele lui Stanislav Stratiev. Virtuțile de comedigraf, aplombul cu care proiecta în absurd situații și comportamente și manevra hiperbola, au făcut din autorul *Băii române* și *Hainei cu două fețe* un nume îndrăgit de spectatorii români. Să amintim, de asemenea, simpatia de care s-a bucurat comedia morală a lui Pancio Pancev, sau umorul cald și învăliuitor al lui Mihail Velicikov, a cărui piesă *Escapada* a beneficiat de prezența Dinei Cocea în rolul principal.

Reții, urmărind diverse scrieri de teatru bulgare, o particulară pendulare între document și ficțiune, real și imaginar, fantastic și absurd, între realism, grotesc și liric, între gravitate și umor. Într-un mod mai pronunțat decît în alte părți ale lumii, scena bulgară poartă amprenta poeziei, a lirismului și a fanteziei, liberă de canoane. Poeții veniți masiv în teritoriul dramei (Gh. Džagarov, I. Radicikov etc.), ca și prozatorii ce s-au atașat de scenă au adus în teatru libertatea unor curajoase și fertile încercări estetice.

Întîlnirea cu problematica dramei bulgare, cu fantezia imaginativă, cu rodnicia gândirii asociative, cu frumusețea simbolurilor și elocvența alegoriilor care transfigurează realitatea, esențializînd-o, nu poate fi decît deosebit de rodnică pentru cultura română, pentru iubitorii de teatru din țara noastră.